

МЯСТО НА КРИТИКАТА ПРИ ЛИПСВАЩИ ПР И ЖУРНАЛИСТИКА

Д-р Петя Александрова

Темата на конференцията ни е журналистика без журналисти, ПР без ПР-и. Но тя все пак остава отворена вратичка: изчезва посредникът, експертът, а самата професия, функциите ѝ?

Сходно е положението с критиката и критиците – новите технологии и общественото функциониране предполагат ли критика без критици? Когато моят баща, първият дипломиран кинокритик в България, се опитвал да обясни с какво ще се занимава на своята баба от село, тя помълчала и мъдро отсякла: “Ако не съм гледала филма – защо да те чета, като или няма да те разбере, или не се интересувам. А ако пък съм гледала филма, пак няма смисъл да те чета – нали вече ще имам собствено мнение?” Наистина, какъв е смисълът? Прабаба ми преди повече от половин век е знаела, че като има собствено мнение, няма нужда от фигурата на критика. И е предчувствала днешната ситуация.

Ако разглеждаме конкретно критика (а аз имам предвид художествения критик, защото неговата дейност действително познавам), той е звено от същата верига между продукта, в частния случай произведението на изкуството, и неговия консуматор, зрител, читател, слушател. Както при ПР-а и журналиста, при нарушена връзка, когато нямаме нужда от посредник, какво се случва?

Информацията е достъпна за всички. С времето се научаваш да си я набавяш все по-компетентно, поне в сферите, които са в обсега на твой траен интерес. Имаш си и съветници по сайтове, блогове, фейс бук и т.н. Не вярваш на журналистите – тяхното предимство - да ги четеш именно заради персоналното им експертно мнение - с времето е девалвирало до недостатък. Не ги четеш, не защото са некомпетентни, а защото личното им мнение схващаш като корпоративно (те представляват нечий интерес – на медията си или на политическа или друга групировка). Обслужват някоя от всичките власти, а властта за българина е враг по презумпция. А ако мнението наистина е лично, ти изглежда прекалено субективно – вие едва ли сте едно поколение, социална среда и дори еднакъв вкус. Все повече сърфиращият чрез интернет търси не другата нагласа, а потвърждение на собствената си правота. Не толкова експерти, колкото съмишленици. Заплахата е ясна – четейки и слушайки избирателно, попиваме само онова, което е попътено на възгледите ни и елиминираме различността. Толерантността се преработва

в безразличие – не отричаме съществуването на многообразието, но то не ни засяга, ние копаем в своята си нива.

Какво е предимството на критиката? За разлика от ПР-а и журналистиката, които облекчават достъпа до информация, услужливо я селектират и после избирателно я сглобяват и анализират, критикът може и да не ни информира. Не е задължително да научаваме нещо ново – вероятно критикът размърдва нашето задрямало внимание и ни тласка да мислим, да разсъждаваме в някаква неподозирана посока.

При размитата граница между професионализъм и аматьорство (кой има тапията за компетентност в интернет?), между автор и зрител-читател-слушател, всеки има трибуната да критикува. Тази трибуна не се дава като привилегия или заслуга, а е изконно право в мрежата. Образователният ценз не е задължителен, компетентността е оставена на самопреценка. Тогава каква е ползата от критика?

Аз ви предлагам в новите времена един прост смисъл на изявата на критика – да те дразни. Да те предизвиква – с различността си, с мегаломанията (експертността е червива от надменност), с бърливостта и обстоятелствеността си, често се неясния език. Критикът е това, което зрителят-читател-слушател не мисли, че е – надут пуяк, самовлюбен и разглаголстващ, жонглиращ с ерудиция, в близки отношения с авторите, поучаващ, непрекъснато отклоняващ се от темата... И същевременно е най-близо до този зрител-читател-слушател. Защото също като него активно поема продукта, тоест произведението на изкуството.

Критикът е това, в което зрителят-читател-слушател не желае да се превърне, но инстинктивно се смята за равностоен. Тогава възползвайте се от новите технологии. Критикът е вашата боксова круша, върху която можете да тренирате собственото си красноречие, ако поне малко искате да го развивате. Изпробвате ли го върху произведението, то не може да ви отговори – не сте в равнопоставено положение, предмет и човек. Обратната връзка е от друг тип.

Критикът е вашият спаринг партньор. Той ви дразни? Надцакайте го! Ако вие наистина сте активният зрител-читател-слушател – а нали това се случва с новите технологии? – не би трябвало да ви задоволява изключването или прехвърлянето върху друго нещо. Влезте агресивно и в сферата на критиката – поставете оня многознайко на мястото му. Докато го правите, дори при провал, може да постигнете няколко неща: междуременно да научите нещо, да се фокусирате върху конкретиката, да развиете риториката си и да вложите емоция, да се посмеете или надсмеете.

Спокойно, критикът няма да се притесни – той е свикнал. При него важи правилото: “Ако искаш да се харесваш на околните, никога няма да станеш критик”. Следователно той носи на отрицателна енергия, навик му е да я предизвиква – както от страна на “мейкърите”, така и от страна на зрителя-читател-слушател. Той често е в конфликт и с двете страни, но се самоутешава, че е най-близо до самото произведение. За него също е полезно: наясно е с “гласа народен”, а не само със собствения си глас, налага му се да влиза двупосочно в битки (ако устиска, значи наистина е добър), но най-вече вижда нещата под неочакван ъгъл – винаги ще се намери някой, който да го изненада, дори да е с глупостта си.

Дотук психологически доказвах необходимостта от фигурата на критика за активния зрител-читател-слушател, особено несъгласния. Как обаче това да се институционализира? Тоест кой олицетворява критиката? Когато вече няма преса, електронните медии са свели до информация новите артефакти, как интернет ще отвори пространство за критиците? Ами по същия начин, по който и за останалите “сдружения”. Клубове по интереси – сайтове, блогове, фейс бук. Може и платени – само да се дърлиш с мен! Художественият критик има едно голямо предимство – той по презумпция се интересува от самото произведение на изкуството, дори когато пренебрегва авторите му и зрителя-слушател-читател. Значи трябва да направите следващата крачка – да го накарате да се интересува и от вас. Как? Като го дразните, разбира се. Основата на вашето партньорство – нито критикът, нито вие искате само да останете насаме с произведението – това не ви е достатъчно. Тръгнете един срещу друг, като вместо шпаги държите произведението в ръка.

Другата, ерудитската страна я знаем – тя се уповава на традицията, а като такава и на традиционните форми, ако те останат да съществуват. Тоест ако например вестници като “Таймс” продължават да излизат на хартия, скъпи и ориентирани към елита, на неговите страници ще си има и критика, която вероятно няма да намалява, а дори ще повишава своята дълбокомисленост и изтънченост на изказа. За всеки влак си има пътници – и за нея ще се намерят шепа интелектуални зрители-читатели-слушатели. Само че ножицата между видовете критици ще се разтвори: няма едни и същи експерти или полу такива да задоволяват борческите страсти в интернет и да се опитват да се изявяват в реномирани издания. Защото няма да имат стимул за това. Престижът в масовото съзнание ще се изпари, а дали въобще ще има заплащане е съмнително, така че ще останат да пишат и коментират само онези, които действително имат отношение към произведението. Процесът на отмиране е естествен в природата,

човекът обаче може и да се поучи от него. И най-вече може и да му се наслаждава – това е своеобразен декаданс.